

שם הקורס : יהודה ורומא 10212, מטלה מס' 13

שם המגיש :

תאריך :

מרידות היהודים נגד הרומאים בארץ ישראל ובתפוצות לא היה דבר אשר מובן מאליו לרומא או ליהודה אף על פי שרומא באותה התקופה ידעה פלישות רבות. המרידות הללו הרעידו את האדמה שבה נאחזו הרומאים בארץ ישראל והביאו לאבדות רבות גם לצד הרומאי.

לא ניתן אלא להשתומם לנוכח הכוח והתעוזה שהפגינו היהודים בארץ ישראל. הסיכונים הבלתי אפשריים והאומץ לנסות שוב ושוב לכבוש את הארץ אף על פי שנחלו כישלונות רבים ואף על פי שמולם עומדת האימפריה הגדולה והחזקה בעולם המוכר להם. רעידת האדמה ביהודה הביאה לבסוף גם לחיסול של כמעט כול היהודים בארץ ישראל (לאחר מרד בר כוכבא), ובעיקר חיסול מרידות היהודים. אם זה ע"י טבח המוני וחסר רחמים גם בנשים וילדים, אם זה ע"י מכירת רבים מהם לעבדות בכול רחבי העולם הרומי, ואם ע"י זה שרבים ברחו מיהודה.

בחיבור זה אתמקד במרידות בין השנים 136-66 לספירה, מרד התפוצות, המרד הגדול ומרד בר כוכבא. אשים דגש על אלמנטים מרכזיים בכל מרד ומרד והשווה בין התהליכים שהביאו לפרוץ כל מרד, והמנהיגים שהנהיגו את העם למרידות. בקטע זה אשים דגש רב על היחסים בין הציבורי היווני לבין הציבורי היהודי, אשר לדעתי היה לבסיס המרידות. תוך כדי בחינה ביקורתית של מקורות הנמצאים בידנו. ולכן לפני שנגע במאפייני המרידות חשוב לציין את פסיפס המקורות המצוי לפנינו.

פרק 1- התהליכים שהביאו לפרוץ המרידות

ראשית אציג את המקורות למרד הגדול. כתביו של יוסף בן מתתיהו ישמשו אותנו רבות, מאחר והוא המקור החשוב ביותר וכמעט היחיד להכרת המרד הגדול במיוחד הספר- מלחמת היהודים. ניתן להשתמש במקור זה גם למרד התפוצות, אם כי אינו מקור מרכזי, אך לא מקור למרד בר כוכבא (אגע בזה בהמשך).

לא ניתן להתעלם מן העובדה שכתביו מאוד בעיתיים להכרת התקופה (המרד הגדול) מאחר והוא לקח חלק אקטיבי במרד- יוסף בן מתתיהו מונה לשמש מפקד הגליל מטעם הממשלה המרכזית, ולכן הכיר את כול ההתרחשויות ואף לקח בהן חלק. יש לקחת בחשבון את מעורבותו האישית המחייבת אותנו לגשת ברוח ביקורתית ולבחון בצורה קפדנית את דבריו, תוך ניסיון להצליב מידע ככול האפשר ממקורות אחרים. כתביו של יוסף בן מתתיהו הם מקורות ראשונים מאחר והם נכתבו מתוך עדות ישירה ולא על סמך פרשנות של כתבים אחרים. ולכן מקור זה הוא חשוב מאוד להבנת התקופה, כפי שהיא הייתה או כפי שנתפסה ע"י עושי דבר במרד (יחידה 5, עמ' 130-126).

דבר נוסף המעמיד את מהימנותו של יוסף בן מתתיהו בסימן שאלה היא העובדה שלאחר נפילת הגליל בידי הרומאים נתפס יוסף בן מתתיהו והוא מונה לכותב דברי ימיה של מלחמת היהודים מטעמו של אספסינוס, בעיר רומא, ומכאן עיקר נטייתו לחדש של הרומאים. לאחר מכן, שימש לאחר מכן תועמלן בשירות הרומאים, כשהוא מנסה לשכנע את המורדים להניח את נשקם (יחידה 5, עמ' 128).

מקורות נוספים- דברי חז"ל ותלמוד. בבואנו לקרוא במקורות אלו יש לשים דגש על הזיקה היהודית. התמונה המצטיירת במקורות כאלה לאו דווקא עובדתית אלא יכולה להיות גם משיחית – ז"א שאיפה או רצון שמהו מסוים יקרה לאו דווקא שהוא באמת קרה. אופן הכתיבה היא לא היסטורית ועובדתית, אף על פי שישנן עובדות רבות אך לרוב הן מסופרות כאגדה, השימוש במקורות חז"ל נעשה בעיקר לחקר מרד בר כוכבא, שם מיעוט המקורות והיעדר המקור של יוסף בן מתתיהו מחייב אותנו למצוא עדויות במקורות יהודיים. כמו כן, מקורות מן הצד הרומאי גם כן חשובים: סטראבון, קיקרו, קאסיוס דיו, סויתוניוס, טקיטוס ועוד. יש לזכור כי היסטוריונים אלו כתבו מנקודת מבט ומגמות שונות בתכלית משל המקורות היהודים, שכן היהודים מוזכרים רק כבדרך אגב, ועל כן התיאורים שלהם לוקים בחסר. בנוסף, הידיעות שלהם אינם מקור ראשון, הכתבים שלהם נשתמרו בצורה מקוטעת, והרבה פעמים חסר לנו ההקשר הספרותי היסטורי שבו נזכרו היהודים (יחידה 8, עמ' 29)

מקורות נוצריים- כמה אבות כנסייה נוצריים מזכירים בכתביהם את מרידות היהודים, המרד הגדול, התפוצות ובר כוכבא. בעניין בר כוכבא, החשוב מבניהם הוא אוסביוס, כתביו שימשו מקור מידע לסופרים נוצריים רבים דורות אחריו. אולם, כישלון המרידות נוצל ע"י אבות הכנסייה לחיזוק טענתם בדבר אמיתותה של הנצרות ולאישור ניצחונה על היהדות. לדוגמא: הם מציגים את בר כוכבא כמשיח שקר. בשל סיבות תיאולוגיות אלו אנו ניגשים למקורות אלו בזהירות רבה, תוך שימוש במקורות נוספים על מנת לחזק ולשלוש. יש לציין מקור ראשוני שהוא אפיוס, המתאר כיצד ברח מאימת המורדים היהודים (יחידה 10, עמ' 15).

שרידים ארכיאולוגיים- במיוחד מטבעות מאחר ומוטבע בהן נקודות ציון חשובות לתקופה הספציפית, וניתן להבחין אם המטבע הוא יהודי או רומאי, ולכן ניתן לדעת מי שלט איפה וכמה זמן. המטבע סימן את חותם המנהיג, ובמידה והיה סחר כזה או אחר עם המטבע סימן שהמנהיג עדיין רלוונטי. ולכן מקור ראשוני כמו מטבעות הוא חשוב מאוד (יחידה 10, עמ' 18). איתנו גם ניתן להצליב מידע עם שאר המקורות. אתן דוגמאות לשימוש שיש במטבעות: ישנן מטבעות מתקופת נירון עם דיוקן הקיסר ועם הזכור לגיונות שהשתתפו בניצחון על המרד הגדול. ישנן מטבעות מהעיר ציפורי אשר מתוכן אפשר להבין שהיה שיתוף פעולה בניהם לבין הרומאים. מטבעות הנושאות סיסמאות- "לגאולת ציון" עם ציורים של סממנים יהודיים-ישראלים וכן גם הדגש לשנה של המרד (המרד הגדול). (יחידה 5, עמ' 126)

שרידים ארכיאולוגיים נוספים כמו חרסים שהשתמשו בהם כקבלות או פפירוסים. שרידים של חורבן, ניתן להבחין בשרידי ערים או כפרים שהושמדו דבר המצביע על מרד, או על שיתוף פעולה עם הרומאים במידה והכפר לא הושמד. יתרונם הגדול של השרידים הארכיאולוגיים על פני מקורות ספרותיים הוא באותנטיות שלהם. ללו משקפים, תמונת מצב מהימנה של קהילה בזמן נתון, ולעיתים גם במקומות שאין להם עדויות ספרותיות. (יחידה 8, עמ' 32, יחידה 10 עמ' 17, יחידה 5 עמ')